

Luokseoppivaan kuratorialisuuteen virittäytymisestä

Tuija Huovinen

Taiteen kandidaatin opinnäyte

Nykytaiteen historian ja teorian kandidaattiohjelma

Taideyliopiston Kuvataideakatemia

Tarkastajat: Professori Riikka Haapalainen sekä Inkeri Suutari

1.4.2024

TEKIJÄ Tuija Huovinen	KOULUTUSOHJELMA Nykytaiteen historia ja teoria
TYÖN NIMI Kuratoriaaliseen luokseoppimiseen virittäytymisestä	SIVUMÄÄRÄ 23
TIIVISTELMÄ Tutkielmassani tarkastelen luokseoppimista ja hoivaa osana taiteen kuratoriaalisia prosesseja. Aineistoni koostuu tutkielmaproessin aikana kalliokedolla toteuttamieni somaattisten harjoitusten ja virittäytymisen peilaamisesta ja yhdistelemisestä feministiseen posthumanistiseen teoriaan sekä enemmän-kuin-inhimilliseen tietoon. Enemmän-kuin-inhimillisellä tarkoitan ihmisen rinnalla ja osana olevia olioita, ilmiöitä ja voimia. Tutkielmassani kysyn, kuinka paikkaan virittäytyvää, sitoutuvaa ja luokseoppivaa ruumiillista tietoa voidaan toteuttaa hoivasitoutuneessa ja sensitiivisessä kuratoriaalisessa toiminnassa taiteen kentällä. Kuratoriaalisella tarkoitan taiteen kuratoinnin tapahtumalliseksi laajentuneita käytäntöjä ja toimintaa, joissa luodaan tietoa ja merkityksiä. Ennakko-oletukseni on, että luokseoppimisen kautta on mahdollista löytää eettisiä ja huomioivia menetelmiä kuratoriaaliseen työskentelyyn. Esitän, että ruumiilliselle sekä enemmän-kuin-inhimilliselle tiedolle virittyminen ja herkistyminen voi auttaa kokemaan maailmaa toisin sekä ylläpitämään sitoutumista toimia harkitsevalla ja kestävällä tavalla. Lähestyn aineistoani kuratoriaalisen luokseoppimisen käsitteen kautta nojautuen posthumanistisiin ja feministisiin teorioihin. Metodologisesti hyödynnän ja sovellan post-kvalitatiivisen ja ruumiillisen tutkimuksen teoriaa. Tuon tutkielmaani useiden feministiteoreetikoiden, kuten Astrida Neimaniksen, Donna Harawayn sekä Maria Puig de la Bellacasan ajattelua yhdistellen sitä esimerkiksi kuratointia tutkineiden ja teoretisoineiden ajattelijoiden, kuten Elke Krasнын, Jean-Paul Martinonin ja Nora Sternfeldin ajatteluun. Hyödyntämäni tutkimuskirjallisuus sisältää myös rohtoperinteisiin ja somaattisiin harjoituksiin liittyvää kirjallisuutta. Tutkielmani kytkeytyy osaksi taiteen kuratoriaalisuutta ja hoivaa koskevaa keskustelua, jossa hoivaa sekä sosiaalista ja ekologista kestävyyttä käsitellään näyttelytuotannoissa lisääntyvissä määrin samaan aikaan, kun näyttelyiltä vaaditaan jatkuvasti lisää ja nopeammin. Luokseoppivaan kuratoriaaliseen työskentelyyn virittäytyminen nostaa esiin toisenlaisia, verkkaisempia tapoja rakentaa luottamusta sekä sitoutua ja toimia eettisemmän ja harkitsevamman kuratoriaalisen toiminnan kautta. Lopuksi hahmotelen jatkotutkimusta luokseoppivan kuratoriaalisen otteen syventämiseksi. ASIASANAT: nykytaide, kuratoriaalinen toiminta, luokseoppiminen, posthumanismi, hydrofeminismi, enemmän-kuin-inhimillinen, enemmän-kuin-inhimillinen toimijuus, hoiva, ruumiillisuus	

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen esittely	1
1.2 Aiempi tutkimus	3
2 Teoreettis-metodologiset lähtökohdat	5
2.1 Tutkimusote	5
1.3 Tutkimusetiikasta.....	7
3 Mäkikuisma minussa – Pimeydestä, sekoittumisesta, konstellaatiosta	9
3.2 Karkailevat konstellaatiot	10
3.3 Tilasta ja sen tekemisestä	11
3.4 Hämärän konstellaatiot	12
4 Siankärsämö minussa – Planetaariset haavat, rajat ja kuratointi	13
4.1 Haava ja kosketus.....	13
4.2 Luokseoppimisen pienieleisyys	15
4.3 Kontakti ja kosketus.....	16
5 Johtopäätökset, tiivistymät, hajaantumet	18
5.1 Sanallistamisen vaikeudesta	18
5.2 Luoksepalaamisen muistamisen tärkeydestä	19
5.3 Tiivistymiä	19

1 Johdanto

“Kukat kantavat mukanaan perheitään, kieltänsä, traditioita, myyttejä ja juurillaan sitovat yhteen maata, joka on eristetyt, rajatun seudun tai valtion sijaan yhteistä”¹

Anivarhainen metsäpolku on ennen lumentuloa ja ilman katuvaloa hyvin pimeä. Polulla on kuljettava hitaasti ja astuttava ikään kuin kahdesti; ensin tunnustellakseen, sitten luottaakseen. Yksittäisiä runkoja, varsia tai lohkareita ei ole, on ainoastaan yhtä sekoittunutta kaikenniellyttä ja pitelevää pimeää. Laila kävelee edelläni pelotta, pysähtyy kuuntelemaan tuulta, haistelemaan minulle näkymättömiä jälkiä; valitsemaan meille reitin.

Tutkielmani syntyi tarpeesta ja uteliaisuudesta tarkastella, miten taiteen välittäjyyteen, erityisesti kuratoriaaliseen toimintaan kytkeytyvä feministinen ja enemmän-kuin-inhimilliseen tietoon kytkeytyvä hoiva voisi asettua suhteessa omaan kuratoriaaliseen praktiikkaani hyperkapitalismin, tuhoisan ekstraktiivisuuden ja luontokulttuuristen² kriisien lävistämässä maailmassa. Kuratoriaalisella tarkoitan taiteen kuratoinnin tapahtumalliseksi laajentuneita käytäntöjä ja toimintaa, joissa luodaan tietoa ja merkityksiä.

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Tutkielmani tekemistä on ohjannut viimeisen vuosikymmenen aikana huomaamani hoivan, kollektiivisuuden sekä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden käsittelyn lisääntyminen nykyaikaisen taiteen kentällä sekä näyttelytuotannoissa. Samaan aikaan aistittavissa on kuitenkin ollut suunta, jossa näyttelyiltä vaaditaan aina vain lisää, nopeammin, uusilla tavoilla ja isommin. Kuratoriaalisen tuotannon ja performoinnin pakot vaikuttavat johtavan helposti uupumiseen sekä voimavarojen, resurssien sekä monimuotoisuuden ehtymiseen erilaisten elämänmuotojen, infrastruktuurien, teknologian ja ympäristöjen verkostoissa³.

¹ Pesenti 2016, 69.

² Feministiteoreetikko Donna Haraway käyttää termiä kuvatakseen, kuinka luonto ja erilaiset, myös enemmän-kuin-inhimilliset kulttuurit eivät ole toisistaan erillisiä, vaan aina kietoutuneita toisiinsa erottamattomalla tavalla. Haraway 2008.

³ Krasny & Perry 2023, 2.

Hoivateemaisuudesta on tullut trendikästä, jopa siinä määrin, että se on voinut alkaa myös kyllästyttää, kuten kriitikko Sanna Lipponen toteaa Helsingin Sanomissa 1.3.2024: “Jos on seurannut tiiviisti nykytaidetta viime vuosina, voivat hoivan ja identiteetin kaltaiset teemat tuntua jo liiankin tutuilta ja toisteisilta.” Trendien taustalla vaikuttava kapitalistinen tehokkuuden ja voitontavoittelu luo myös kuratoinnin kohdalla hoivakeskusteluun hoivapesun mahdollisuuden: hoivasta ja sen edistämisestä saattaa tulla instituutioille symbolinen ja mainetta puhdistava arvo ennemmin hoivaa representoivan politiikan tai moraalisten aikomusten kautta kuin että esimerkiksi museot konkreettisesti toimisivat sosiaalisen ja ekologisen oikeuden puolesta.⁴

Tutkielmaprosessissa vietin kolmena talvikuukautena pimeissä aamuissa aikaa ystäväni Lailan kanssa sekä lähellä kahta kalliokedoilla kasvavaa kukkaa, jotka toistuvasti osuivat huomiokenttäni päivittäisellä, rituaalinomaisella kävelylläni. Tutkielmassani tarkastelen luokseoppimista ja hoivaa osana taiteen kuratoriaalisia prosesseja. Kysyn, kuinka verkkaista paikkaan virittäytyvää ja sitoutuvaa ja luokseoppivaa ruumiillista tietoa voisi soveltaa ja toteuttaa hoivasitoutuneessa ja sensitiivisessä kuratoriaalisessa toiminnassa taiteen kentällä.

Luokseoppiminen on hitaan somaattisen virittymisen ja sensitiivisen kuuntelemisen käsite, jota olen alkanut hahmotella feministiseen posthumanistiseen tietokäsitykseen nojaavan sekä enemmän-kuin-inhimillistä tietoa käsittelevän tutkielmaprosessini aikana. Käsite on jatkumoa poisoppimisen käsitteelle, jota muuan muassa kuraattori ja teoreetikko Irit Rogoff sekä kuraattori Nora Sternfeld ovat käyttäneet kuvaamaan prosessia, jossa ymmärtämällä oppiminen hegemonisten suhteiden performoiduksi tulokseksi voidaan opittuja tietoja ja taitoja reflektoida sekä haastaa tiedontuottamisen ja -välittämisen tapoja myös niitä tuottavien instituutioiden, kuten museoiden sisältä käsin⁵. Luokseoppimisen käsitettä avaan lisää luvuissa 3 ja 4.

Minua kiinnosti tietää, mitä kuratoriaaliselle ajattelulleni tapahtuisi, jos sitoutuisin kulkemaan kuukausien ajan samaa reittiä kotini lähetyvillä asettaen ruumiini lumisiin kohtiin, joissa siankärsämö ja mäkikuisma viihtyvät. Luvuissa käsittelen pimeyden sekä toistuvan, syklisen kulkemisen, palaamisen ja liikkeen kautta eettisen kuratoriaalisen praktiikan mahdollisuuksia sekä pohdin tiedon soveltamista kuratoinnin prosesseihin ja tiloihin haavojen ja hoivan sekä

⁴ Krasny & Perry 2023, 2–3.

⁵ Rogoff 2008; Sternfeld 2016.

konstellaatioiden kautta. Lopuksi hahmottelen jatkotutkimusta luokseoppivan kuratoriaalisen otteen syventämiseksi.

Aineistoni koostuu tutkielmaprosessin aikana toteuttamieni somaattisten, ruumiillisten harjoitusten ja virittäytymisen peilaamisesta ja yhdistelemisestä feministiseen posthumanistiseen teoriaan sekä enemmän-kuin-inhimilliseen tietoon. Enemmän-kuin-inhimillisellä tarkoitan ihmisen rinnalla ja osana olevia olioita, ilmiöitä ja voimia, kuten kasveja, toislaajaisia eläimiä sekä muita materiaalisuuksia, kuten vettä, taideteosten materiaaleja ja fyysistä näyttelytilaa.

Siankärsämö ja mäkikuisma ovat ihmisen kumppanuuslajeja: ne kasvavat ihmisen läheisyydessä kukoistaen kasvupaikoilla, joita on muokattu ja jollain tapaa häiritty. Kummallakin on kauas ulottuva historia merkittävän monipuolisina, voimakkaina ja myös maagisina rohdoskasveina.⁶ Ne ovat molemmat myös talventörröttäjiä: ruohovartisia talvisiementäjiä, jotka kesän jälkeen kuivuvat ja jäävät pystyyn. Keväällä ne varistavat siemenensä jäälle tai lumihangelle tuulen, sulamisveden ja eläinten kuljetettavaksi.⁷

1.2 Aiempi tutkimus

Tutkielmani yhtenä lähtökohtana oli kiinnostukseni vanhaan kansanperinteeseen ja -tietoon perustuvaan näkemykseen, jonka mukaan kasvit, jotka huomaamme ja opimme huomaamaan, tarjoavat tietoa niin sisäisen kuin ulkoisen koetun maailman tapahtumista; kehoista, niiden tarpeista ja mahdollisista epätasapainoista. Rohtoperinteitä tutkimalla on havaittu, että vaikka eri puolilla maailmaa kasvien ja kukkien kanssa elämiseen liittyy monenlaista tietoa ja tietokäsityksiä, yhteistä perinteille on muun muassa arvostus kasvien tarjoamaa tilanteista ja paikkasidonnaista tietoa kohtaan maantieteellisen sijainnin eroavaisuuksista huolimatta.⁸

Perinteitä yhdistää myös ajatus syklisyyden, tasapainon ja tasapainoisen ympäristön merkityksestä terveydelle: sairastumisen on katsottu johtuvan erilaisten energioiden ja voimien ääriolosuhteista ja voitavan parantaa spirituaalisen ja fyysisen harjoittelun sekä lääkinnällisten

⁶ Piippo, 2019.

⁷ Lehmuskallio 2021.

⁸ Choffnes 2016, 228.

yrttien ja veden yhdistämisen avulla.⁹ Tutkielmani merkittävä inspiraatiolähde ovat olleet kahden kasvitieteilijän, Sinikka Piipon sekä Robin Wall Kimmererin, kirjoitukset sekä kasvitietämys, joka virtaa koko tutkielmani halki.

Somaattisiin harjoituksiin olen saanut inspiraatiota erityisesti säveltäjä Pauline Oliveroksen kuuntelemisen harjoituksista sekä tanssija Bonnie Bainbridge Cohenin *Body-Mind Centering* -menetelmästä. Olen yhdistellyt ja soveltanut menetelmiä kasvitieteilijä Robin Wall Kimmererin tietoon kunnioittavasta metsään saapumisesta, luvan pyytämisestä ja kiitoksen antamisesta.

Feministisellä filosofialla sekä 1970-luvulla syntyneellä ekofeministisellä teorialla on ollut suuri vaikutus omaan ajatteluuni. Inhimillisten ja enemmän-kuin-inhimillisten sotkeutuneita suhteisuuksia on tutkinut jo vuosikymmenten ajan esimerkiksi feministiteoreetikko Donna Haraway, jonka posthumanistisella ajattelulla on merkittävä sija myös tässä tutkielmassa. Astrida Neimaniksen – toisen feministiteoreetikon – hydrofeministinen, vedellisiä kehollisuuksia ja niiden yhteyksiä tarkasteleva ajattelu ja tutkimus on toiminut alkusysäyksenä tälle tutkielmalle.

Taiteen ja ekologian yhteyksiä ja suhteisuuksia posthumanistisesta kulmasta ja enemmän-kuin-inhimilliset toimijuudet huomioonottaen on tutkittu jonkin verran. Suomessa aihetta ovat tutkineet taidehistorian saralla muun muassa Katve-Kaisa Kontturi (2018), kasveista kirjoittaneet Taru Elfving ja mirko nikolić (2018) sekä taidekasvatuksen diskursseissa Henrika Yli-Risku (2021). Kuratoriaalista toimintaa ja enemmän-kuin-inhimillistä toimijuutta tarkastelevaa tutkimusta sen sijaan ei somaattisen virittäytymisen kautta ole tehty.

⁹ Choffnes 2016, 228.

2 Teorettis-metodologiset lähtökohdat

Tutkielmani keskeisimpiä käsitteitä on kuratoriaalinen toiminta. Latinan kielestä johdetun kuratointi-sanana etymologia yhdistää sen sekä hoivaamiseen että parantamiseen. Kuraattori ja kulttuurintutkija Elke Krasny puhuu kuraattorista taiteen välittäjänä, joka kokoaa, järjestää ja avaa näyttelysisältöjä ja olennaisia näkökohtia sekä mahdollisesti myös sitä, missä ja mistä nämä näkökohdat kumpuavat sekä minkä ympärillä ne liikkuvat. Näyttelysisältöjä kontekstoimalla kuraattori taustoittaa erilaisille yleisöille näyttelyn konstellatioita; elementtejä, teoksia ja teemoja. Kontekstin tarjoaminen ja konstellatioiden luominen ovat kuratoinnin olennaisimpia menetelmiä tiedontuottamisen ja kokemuksellisen näyttelyssä kuljettamisen saralla.¹⁰

Tässä tutkielmassa keskityn kirjoittamaan ja tarkastelemaan pääasiallisesti kuratoriaalista toimintaa, jolla filosofi Jean-Paul Martinon sekä kuraattori ja teoreetikko Irit Rogoff tarkoittavat kuratoinnin ja sen käytäntöjen laajentumista esineistä näyttelytilaan, tiedontuotantoon ja yleisöihin.¹¹ Näyttely on tiedollista ja tapahtumallista toimintaa, joka yhdessä paitsi kuratoinnin perinteisten menetelmien, kuten kontekstien avaamisen ja konstellatioiden¹², myös vaikkapa työpajojen, keskusteluiden ja näyttelytekstien kautta synnyttää merkityksenluomisen ja kanssa-ajattelemisen prosesseja.

2.1 Tutkimusote

Opinnäytteeni on vahvasti kytköksissä yhteentuovaan, läpikulkevaan ja vuotavaan veteen ja elämän virtaaviin ja väliaikaisiin ominaisuuksiin. Teoreettisesti tutkielmani nojaa hydrofeministiseen posthumanistiseen viitekehykseen, joka ymmärtää tiedon maantieteellisesti ja poliittisesti tilanteiseksi¹³ suhtautuen siten skeptisesti objektiivisen, totaalisen ja universaalin tiedon mahdollisuuteen sekä valkoisen, miehisen ja länsimaisen väitetyä auktoriteettia

¹⁰ Krasny 2023, 141–143.

¹¹ Martinon & Rogoff 2020, ix.

¹² Krasny 2023, 141–143.

¹³ Haraway 1991

kohtaan. Posthumanismi haastaa ihmiskeskeistä maailmankuvaa sekä ajatusta ihmisen erillisyydestä suhteessa muihin olioihin, voimiin ja asioihin.¹⁴

Kulttuuriteoreetikko Astrida Neimanis hahmottelee hydrofeminististä posthumanismia maailman yhteyksien, hajaantumisten ja suhteisuuksien seitin tarkastelemisena. Tämä ei merkitse ainoastaan pyrkimystä oikaista mekaanista ymmärrystä eri tavoin vettä sisältävistä ruumiista, vaan myös kuvittelua mahdollistavaa toimintaa, joka suo mahdollisuuden liittyä, suhtautua ja olla tekemisissä eri tavalla.¹⁵ Kaikki ruumiillisuudet ovat tässä ja nyt ja ainakin 3 biljoonaa vuotta vanhoja ja samalla jatkuvasti tulossa ja muodostumassa jo joksikin muuksi¹⁶.

Tutkimusotteeni on post-kvalitatiivinen ja ruumiillinen. Korostan, että kirjoittajana olen ruumiini kautta uppoutunut maailmaan sekä erottamattomasti kiinnittynyt affektiivisiin kokemuksiini¹⁷ sekä kulttuuriseen ja kielelliseen tietämykseeni, jonka pyrin parhaani mukaan ottamaan huomioon ja tiedostamaan käyttämässäni kielessä. Affektiivisuudella tiivistetysti tarkoitetaan elävän ruumiillisen organismin perustavanlaatuista kykyä välittää omasta olemassaolostaan ja ympäristöstään virittäytymisen ja kiinnittymisen kautta¹⁸.

Tällainen ote merkitsee pyrkimystä laajentaa ja kritisoida humanistisen tutkimuksen binäärisiä vastakkainasetteluja ja essentiaalisia, olemuksellisia olettamuksia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tietävän subjektin ja tiedon objektin eli kohteen toisistaan erottelemisen sekä ihmishuomion keskeistä asemaa maailman tuntemisessa ja merkitysten luomisessa korostavien olettamusten kritisoimista ja uudelleentarkastelua¹⁹. Koen, että post-kvalitatiivisen tutkimuksen kautta sekä ruumiiseen varastoituvaan tietoon ja tarinoihin ja niihin kytkeytyviin emotioihin syventymällä voin tarkastella tutkimusprosessissa elettyä kokemustani toisin kuin konventionaalisten, objektiiviseen, mitattavaan ja toistettavaan pyrkivien tutkimusmenetelmien kautta²⁰.

¹⁴ Neimanis 2017, 10–11.

¹⁵ Neimanis 2017, 10–11.

¹⁶ Neimanis 2017, 39.

¹⁷ Puig de la Bellacasa 2017, 95.

¹⁸ Colombetti 2014, 2.

¹⁹ Gerrard et al., 2017; MacLure, 2013.

²⁰ Leigh & Brown 2021, 2; Guttorm et al., 2015; Rousell, 2019.

1.3 Tutkimusetiikasta

Tiedostan ruumiini, tunteideni, emootioideni ja kokemuksieni vaikuttavan niihin kysymyksiin, joista olen kiinnostunut ja joista tulen kiinnostuneeksi. Sijaintini ja ruumiini kaikkine prosteettisine rajapintoineen yhteisluovat niitä ilmiöitä, joita kuvaan²¹: Ruumiillisuuteni, asemani ja refleksiivisyyteni ovat ohjanneet minua siinä, kuinka päätin lähestyä vastausten etsimistä sekä millaisia kaavoja ja yhteyksiä näin aineistossa, joista ajatteluni ja tässä tapauksessa tutkielmani päätelmät koostuvat.²² Sisältämäni veden ja tiedon vuoksi ja kanssa ruumiini ja kirjoitukseni ovat monella tapaa sitaatteja; toisteisia ja ymmyrkäisiä niistä lukuisista vedellisistä kehoista ja lähteistä, jotka jatkuvat minussa ja alati kylvettävät olemistani ja tulemistani²³.

Enemmän-kuin-inhimillisen tiedon, olemisen ja voimien kanssa ja niistä kirjoittaminen on haastava ja horjuttava tehtävä. Prosessien, kokemusten ja tulkintojen sanallistamisessa on vaarana, että kielestä tulee reduktionistista ja mekanistista, osiin purkava representaatio toisenkaltaisesta toimijuudesta. Tämän tutkielman kohdalla siis esimerkiksi kukan tai veden kohdalla. Metaforinen tai symbolinen kieli voi häivyttää enemmän-kuin-inhimillisen toimijan oman kielen, jolloin se voi tulla heitetyksi ulos itsestään²⁴. Olen kirjoittaessani pyrkinyt parhaani mukaan huomioimaan tämän.

Kirjoitan tutkielmaani valkoisen, monin tavoin etuoikeutetun naisen ja syklisen ruumiin, äidin ja ilmaisen yliopisto-opetuksen saavan opiskelijan asemasta. Juureni ovat Pohjois-Karjalassa, jossa esivanhempani eivät ole kouluttautuneet akateemisesti, vaan vähintään vuosisatoja samoissa kohdin olleet tiiviissä vuorovaikutuksessa vuodenaikojen ja maan kanssa sitä hoitaen ja siitä eläen. Äitini on eläköitynyt hoitaja, minulla on aiempi tutkinto hoivaajana, sosionomina. Tuossa työssäni koin myös voimallisen loppuunpalamisen ja uupumisen.

Tutkielmassani en niinkään ole kiinnostunut löytämään oikeita ratkaisuja ja vastauksia saati olemaan oikeassa, vaan enemmän uteliaasti pysähtymään ja liikkumaan kysymyksissä ja lähentymään ehdotelmiin, joita kohtaan. Prosessissa merkityksellistä minulle oli tarkastella,

²¹ Neimanis 2017, 61.

²² Leigh & Brown 2021, 7.

²³ Neimanis 2017, 25.

²⁴ Marder 2023, 496–497.

mitä sen kokemuksellisen ja affektiivisen luonteen myötä aktivoituu sekä miten suhteutan koettua ajatukseeni kuratoriasuudesta ja sen mahdollisuuksista.

3 Mäkikuisma minussa – Pimeydestä, sekoittumisesta, konstellaatiosta

Tähtikirkkaina tummina aamuina – jollainen sattuu yllättävän usein – upotan Lailan tavoin kasvoni kauriiden, jänisten jälkiin täyttääkseni itseni ilmalla, joka on Lailalle tiedollisesti toisenlaista kuin minulle. Ylös päästyämme vedän hupun päähäni ja luvan kysytyäni käyn makaamaan, lepäämään rinteeseen, jossa kasvaa mäkikuisma. Mäkikuisma kasvaa aurinkoisilla paikoilla, minkä vuoksi sen on ajateltu sisältävän paljon valoa; siksi sitä on rohtoperinteissä käytetty kauan karkottamaan alakuloisuutta sekä auttamaan valonpuutteen aiheuttamiin mielialaoireisiin ja masennukseen.²⁵

Hanki on pehmeä ja siihen muodostuu ruumiinimuotoinen kuoppa, ristiselän alla tuntuvat kovettuneen vanhan askeleen reunat. Kun siristän silmiäni, tähtien välille piirtyy viivoja; konstellaatioita, joissa näen tutuksi oppimiani olentoja ja tarinoita sekä hahmotelmia ja sekoitelmia jostain, jota ei tunne. Helmikuun puolivälissä sataa paljon ja hangelle putoaa mäkikuisman siemeniä, käänteinen tähtitaivas.

Konstellaatio ja kontekstualisointi ovat kuratoinnin historiassa vakiinnuttaneet asemansa keskeisinä menetelminä, jotka rakentavat ja tuottavat tietoa sekä mahdollistavat näyttelykokemuksia²⁶. Modernismin myötä 1900-luvulla kuraattorista tuli yhä vahvemmin itsenäinen näyttelyn tekijä²⁷, jolla oli valvojan, huoltajan ja tiedon portinvartijan valta ja asema²⁸. Tämänäköisiä, edelleen varsin yleisiä oletuksia siitä, että merkitystenluominen ja välitettävä tieto olisi jotakin valmiiksi konkreettista, jollakulla jo olemassa olevaa sekä selkeästi tiivistettävissä ja jaettavissa sellaiselle, jolla ei tällaista tietoa vielä ole, on kuratoinnin ja sen etiikan kohdalla on huomioitava ja tarkasteltava kriittisesti²⁹.

Kuratoriaalisessa kontekstissa konstellaatio merkitsee yksinkertaisimmillaan erilaisten objektien kanssa työskentelemistä; niiden järjestelemistä ja installointia tilallisesti sekä näiden kautta erilaisten merkityksen luomisen prosessien mahdollistamista³⁰. Konstellaatiot ovat materiaalisia kietoutumia, joiden välisyyksien avaaminen sekä näkyväksi ja saavutettavaksi tekeminen on eettisen kuratoriaalisen toiminnan keskiössä. Olennaista on pohtia, millaisia

²⁵ Piippo 2019, 292.

²⁶ Krasny 2023, 141.

²⁷ eng. author.

²⁸ Bailer 2023, 184; Buurman 2016, 146; Richter 2013.

²⁹ Sternfeld 2016.

³⁰ Krasny 2023, 141.

viivoja, hahmoja ja tarinoita kuratoriaalisesti piirretään sekä sitä, mistä viivat alkavat, missä ne kohtaavat ja mitä ne yhdistävät, sillä konstellaatioista tulee tunnistettavia kontekstualisoinnin ja kuvittelemisen kautta.

Martinon kuvaa eettistä kuratoriaalista otetta harkituksi ja huomioonottavaksi toiminnaksi, jossa kuraattorin tehtävä on taiteilijoiden, tilojen, teosten ja yleisöjen keskellä, niiden erityispiirteitä ja suhteisuuksia huomioimalla valmistella, huolehtia ja säilyttää³¹. Suhteita, jotka huomioivat myös enemmän-kuin-inhimilliset toimijat sekä hoivaa ajatellessa fokusta voitaneen levittää vieläkin laajemmalle, jolloin eettisyys huomioidaan myös hoivan ja huolenpidon prosesseissa suhteissa tilanteen erilaisiin toimijuuksiin, materiaalisuuksiin ja käytäntöihin: Hoiva ja sitä kautta myös kuratoriaalisuus on jatkuvaa kokeilemistä ja tunnustelua hajautetuissa ja monenvälisissä suhteissa; ei tunnottomana, järjettömänä³² ja sieluttomana pidetyn materiaalsen universumin kohdalle asetetuissa yhden subjektin (ihmisen) hallinnoimissa, päättämässä ja valvomissa, sitovissa moraaliperiaatteissa³³.

3.2 Karkailevat konstellaatiot

Ajattelen, että konstellaatiot, ovatpa ne pitkälle harkittuja tai nopeita reaktioita tai jotain tältä väliltä, ovat ruumiillistumina muiden ruumiillisuuksien keskellä. Ne ovat samanaikaisesti läsnä toisissaan tehden ja luoden maailmaa; tullen joksikin vain suhteisuuksiensa kautta (Neimanis 2017, 61). Mikään ruumiillistuma ei siis koskaan ole täysin autonominen tai umpeensinetöity, vaan koostuu erilaisista saman- ja eriaikaisista yhteenkietoutumisista, kohtaamisista, sekoittumisista ja limittymisistä³⁴.

Sateiden myötä mäkikuisman hangelle varisseet siemenet sattumanvaraisesti kulkeutuvat esimerkiksi tuulen, jalkapohjien ja sulaveden kuljettamina paikkoihin, joissa siemenet mahdollisesti alkavat itää. Näyttelyt toiminevat samankaltaisesti luodessaan merkityksiä ja tietoa, joka väistämättä siroutuu, venyy ja liukenee muihin tai kenties alkaa elää vasta paljon tapahtunutta myöhemmin. Kaikki materiaalisuus on hallitsematonta, karkailevaa ja hajoavaa,

³¹ Martinon 2020, 228–229.

³² eng. senseless.

³³ Puig de la Bellacasa 2017, 166.

³⁴ Neimanis 2017, 39.

ja siksi hydrofemistinen ja enemmän-kuin-inhimillisiin toimijuuksiin virittyvä näkökulma näyttelyn ja sitä kautta merkitysten ja tiedon luomisen tapahtumissa ja niiden tarkastelussa tuntuu perustellulta. Sama teos, näyttelyteksti tai esimerkiksi tilan tuntu aiheuttavat erilaisia, osin ennustettaviakin reaktioita ja kohtaamisia, mutta/ja myös yllätyksellisiä suuntia ja välisyyksiä, haasteita tai kysymyksiä, jotka eivät kulje pelkästään kahteen suuntaan.

Fyysikko ja tieteenfilosofi Karen Barad haastaa tällaista kahden toisistaan erillään olevan toimijan mekaanisena ärsyke-vaste - tai lähetys-saapumis -janalla ymmärrettyä vuorovaikutusta (*interaction*). Sen sijaan hän käyttää käsitettä yhteismuotoutuminen (*intra-action*), jossa näennäisesti toisistaan erilliset kokonaisuudet ovat jatkuvassa joksikin tulemisen, vaikuttumisen ja olemassa olemisen tiloissa kietoutuneina toisiinsa ja muihin toimijoihin sekä kulkevat useisiin suuntiin samanaikaisesti.³⁵ Kuratoriaalisessa toiminnassa teokset, yleisön tai hapen määrä, käsiteltävät teemat, näyttelyyn tuodut muistot ja tunnereaktiot vaikuttuvat tilasta, mutta myös luovat sitä ja muita välisyyksiä, kaikkia samanaikaisesti.

3.3 Tilasta ja sen tekemisestä

Mikään tila ei koskaan ole tyhjä tai neutraali, vaan sillä on aina erityisiä toimijuuden ominaisuuksia ja sisäänkirjattuja kulttuurisia normeja ja lakeja; se on sekä materiaalisesti että suhteellisesti erityinen, ja siksi sitä tulee kuratoriaalisissa prosesseissa aistia, tunnustella ja tarkastella huolellisesti. Tilan käsite on laaja, mutta tämän tutkielman puitteissa käytän sanaa fyysisen näyttelytilan ja arkkitehtuurin, näyttelyn tai tapahtuman erilaisten konstellaatioiden sekä tunnelmien, tunteiden ja kuulumisen kokemuksen tiloja.

Kuratoriaalinen tilan tekeminen hahmottuu minulle jatkuvana moniulotteisena tasapainoiluna, jossa hoivaava ote huomioida ja kannattelee paitsi huokoisuutta ja läpäisevyyttä, myös jännitteitä, mahdollisesti vastakohtaistavaa ajattelua sekä konflikteja. Tätä monisuuntaisuutta huomioiden ja sen äärelle asettuen ja jääden voi tarjoutua mahdollisuuksia rakentavasti tarkastella myös erimielisyyksiä sekä merkitysten moniulotteisuutta ja sirpaleisuutta³⁶.

³⁵ Barad 2007, 33; Le Guin 2004, 188.

³⁶ Sternfeld 2016.

Hoivan konstellaatio ja luokseoppiminen on kuuntelemista, vieraanvaraisuutta ja virittäytymistä, jonka kautta on mahdollista tehdä tilaa sekä materiaalisella tasolla huolehtien esimerkiksi tilan esteettömyydestä ja saavutettavuudesta että erilaisille ja eri suuntiin lähteville ajatuksille, kysymyksille, ontologioille ja kosmologioille. Tilan tekeminen on myös tulemista miljöökse jollekin toiselle: Mahdollisuus tulla vieraiden kokemusmaailmojen koskettamaksi voi muuttaa itsen toimintaa kasvattaen tietoisuutta, ymmärrystä sekä vastuuta elämänmuotojen tasa-arvoisuudesta ja keskinäisestä riippuvuudesta. Se vaatii uudelleenorientoitumista sen suhteen, mitä tarkoittaa olla itsensä ulottuen myös itsensä ulkopuolelle.³⁷

3.4 Hämärän konstellaatiot

Hangessa maatessani katselen pimeää; näköaistin terävyys sumenee, jolloin syvyydestä ja etäisyydestä tulee moniselitteistä. Arkkitehti Juhani Pallasmaa puhuu hämärän suotuisuudesta alitajuiselle ääreisnäkemiselle ja taktiilille kuvittelulle. Kirkas, homogeeninen valo jähmettää mielikuvitusta, aivan kuten olemassaolon kokemus ja paikan tuntu heikkenevät homogeenisessä tilassa³⁸. “Sumu ja hämärä saavat kuvittelun heräämään, koska ne tekevät visuaalisista kuvista epäselviä ja moniselitteisiä”³⁹, ja haastavat maailmaa, jossa kuulluksi tullakseen olisi aina esitettävä kovia todisteita, mittaustuloksia ja kaavioita.⁴⁰

Konstellaatiot ja niiden elementtien välisyydet tekevät tilaa ajatuksille, tunteille ja mielikuvitukselle. Konstellaatioilla on siis valtavasti merkitystä, sillä ne rohkaisevat ajattelemaan, huomaamaan ja luomaan toisia konstellaatioita; näkemään, kuulemaan ja lukemaan toisin⁴¹. Kuvittelu kysyy kokeilemista ja ennakkokäsityksistä irrottautumista, jolloin turvallista tilaa luomalla on mahdollista leikitellä ja myös unelmoida. Kuratoriaalisissa suhteuksissa tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että näyttelyn kontekstissa kuraattori huolehtii taiteilijan yleisöjen ja itsensä mahdollisuudesta kokeilla, leikkiä sekä virittäytyä tilaan ja erilaisiin toimijuuksiin.

³⁷ Neimanis 2017, 102; Kirkkopelto 2015.

³⁸ Pallasmaa 2016, 37–38.

³⁹ Pallasmaa 2016, 38.

⁴⁰ Martinon 2020, 6.

⁴¹ Krasny 2023, 144–145.

4 Siankärsämö minussa – Planetaariset haavat, rajat ja kuratointi

Siankärsämön sitkas varsi herätti minussa lapsena kunnioitusta. Ajattelin, ettei se halunnut tulla osaksi kokoamaani kukkakimppua, kun en saanut vartta katkaistua. Pidin kuitenkin sen ryytimäisestä tuoksusta ja valkoisesta mykerörykelmästä niin, että saatoin istua tai maata kukan vieressä kauan, kuljettaa sen kierteisiä tiheäliuskaisia lehtiä sormieni välissä. Asettelin lehtiä haavoihini ja liotin kärsämönkukkia vedessä, johon sitten kastelin itseäni kuvitellen tulevani koskemattomaksi, haavoittumattomaksi. Kosketin kukkaa tullen samalla itse kosketetuksi.

Elokuvaohjaaja Pirjo Honkasalo kuvaa kiinnostustaan tarttumiseen ja irtipäästämiseen: “Isällä oli kauniit kädet ja hän tarttui esineisiin kauniisti. Mä olen aina seurannut, miten ihmiset tarttuu esineisiin. Tarttuminenhan on niin kuin... Menet oman reviirisi ulkopuolelle. Se on vallankäyttöä. Miten sä teet sen?”⁴²

Ajattelen tätä usein poimiessani yrtejä, mutta nykyään enemmän myös asettaessani, kantaessani ja siirtäessäni esineitä sekä kuratoriaalisessa ajattelussani. Ojentautumisen hetkestä on muodostunut pysähtymisen, hetkeen palautumisen hetki: Mitä olen poimimassa ja miksi? Onko se välttämätöntä? Mitä seurauksia poimiminen aiheuttaa juuri siinä paikassa? Onko kukkia vähän, miten ne vaikuttavat voivan, onko tästä jo poimittu, tuleeko minulle tunne, että saan poimimiseen luvan?

4.1 Haava ja kosketus

Haavojen hoitaminen on rajojen asettamista sekä paranemisen mahdolliseksi tekevän tilan luomista; yhteistyötä esimerkiksi veden, punasolujen ja hapen kanssa ja välillä. Se on hellää ja luoksejäävää sitoutumista, joka vaatii huolellisuutta ja seurantaa. Haavan huomaamisen jälkeen tulee huolehtia haavan puhdistamisesta puhtaalla vedellä. Paljas kohta sidotaan ja suojataan jääden seuraamaan sen paranemisen alkamista ja etenemistä. Haavaa tulee huuhdella säännöllisesti vedellä ja ilmalla, siihen vaihdettava puhdas side ja antaa sen levätä liikkuen vointia kuunnellen, antaen liikkeestä virtaavan veren korjata vauriota.

⁴² Honkasalo 2012.

Asuttamamme planeetta ja sen vedet – jotka virtaavat kaikissa kehoissa sisään ja ulos – ovat monin tavoin haavoittuneita ekstraktivismiin, ilmastokriisiin, saastumisten, pandemioiden ja massasukupuuttojen ajassa. Myös nykytaiteen kenttä on vahvasti globalisoitunut, ja kentällä haavoittavia tekijöitä ovat esimerkiksi fossiilisen energian käyttäminen muun muassa liikkumisen ja kuljettamisen mahdollistamiseksi sekä museoiden ja gallerioiden lämmitykseen ja valaisemiseen sekä tuotannolliset ja materiaalien käyttöön, hankintaan ja kierrätykseen liittyvät seikat. Harva taiteilija tai kuraattori työskentelee ainoastaan paikallisesti, mikä tarkoittaa erilaisia päästöjä, mutta samalla tärkeää yhteydenpitoa, verkostoitumista, tiedon ja kokemusten jakamista sekä uusia mahdollisuuksia.

Taiteen kentällä museoilla on ollut keskeinen historiallinen asema arvottaa ja antaa merkitystä erilaisille kulttuurisille ja tiedollisille muodoille. Kuten Sternfeld ja Rogoff poisoppimisesta puhuessaan painottavat, tietoa, tietokäsityksiä ja tiedon rakentumista tarkasteltaessa on tarpeen tarkastella oppimisen hegemonisia ja dominoivia rakenteita, joissa ja joista olemme oppineet oppimaan ja arvottamaan erilaisia suhteisuuksia⁴³.

Kuratoriaalinen toiminta haavoittuneen planeetan kanssa voidaankin ymmärtää museoiden kriittiseksi ja huolelliseksi tutkimukseksi⁴⁴. Kriittistä tarkastelua voidaan suunnata siis vaikkapa näyttelytuotannoissa näkyvään hoivaan; esimerkiksi niiden keston suhteessa käytettyihin resursseihin, työhyvinvointia tukeviin tai niitä madaltaviin tekijöihin tai näyttelyiden esiin nostamiin teemoihin, liikehdintään tai keskusteluihin. Olennaista on tiedon jakaminen ja luominen yhdessä yleisöjen kanssa, jolloin tutkimuksesta tulee kollektiivista taiteen esittämispaikkojen ja näyttelyiden systeemisten vaikutusten paitsi haavoittavuuden, myös haavoittuvuuden tarkastelua.

Kuratoriaalisessa toiminnassa tämänkaltainen hoiva, fasilitointi ja huomiointi hahmottuu minulle luokseojentuvassa, harkitsevassa tekemisessä, jossa kuratoinnin materiaaliset, sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset aspektit ja menetelmät eivät lisäksi eivätkä syventäisi jo olemassa olevia planetaarisia haavoja.

⁴³ Rogoff 2008; Sternfeld 2016.

⁴⁴ Krasny 2023, 142.

4.2 Luokseoppimisen pienieleisyys

Kuratoriaalisessa praktiikassa pienieleiseen hoivaan virittäytymällä on mahdollista rakentaa resilienssiä sekä pyrkiä pysymään avoinna lukemattomille kokeileville variaatioille, jotka ehdottavat toisenlaisia tapoja olla, tietää ja tehdä vaatimatta ja korostamatta liikaa valmista lopputulosta⁴⁵. Tiedon ja resurssien jakaminen sekä kulttuuristen yhteyksien ja jokapäiväisen kokonaisvaltaisen ravitsemuksen kultivointi esimerkiksi ruoan, turvan, mielenkiinnokohteiden ja leikin jakaminen ovat parantavia ja resilienssiä rakentavia toimia.

Luokseoppiva kuratoriaalinen toiminta merkitsee työskentelemisen ja elämisen tahdin hidastamista, jossa hoivaa kuvitellaan ja eletään jatkuvana tuen sekä erilaisten ja erimateriaalisten toimijoiden ja kohtaamisen läsnäolevana kuuntelemisen käytäntöinä. Hitaalla työskentelyllä en tarkoita reagoimattomuutta, apaattisuutta ja passiivisuutta, vaan asioiden erityisluonteisuuksiin ja yhteyksiin virittäytymistä, mihin somaattiset, ei-kielelliseen ilmaisuun perustuvat harjoitukset tarjoavat mielestäni yhden varteenotettavan väylän. Kuratoriaalisuus on sekä luoksepalaavaa luottamuksen rakentamista, elämän muuttuvan ja syklisen luonteen huomioimista sekä luoksejäävää haavojen hoitamisen ja parantumisen mahdollistamista. Kuratoriaalisuudella on aina kollektiivinen ja sosiaalinen ulottuvuus.

Työskentelyn sosiaalista ulottuvuutta – jota tarkasteltiin myös edellisessä luvussa konstellaatioiden ja niiden suhteisuuksien kohdalla – pohdittaessa suuntaan huomiota myös taiteilijan ja kuraattorin välisyyksiin. Näyttelyprosessit ja erityisesti studiovierailut ovat kalliokedolle menon tavoin sensitiivisiä kohtaamisen tiloja, joissa kommunikoinnin ja pienieleiset huolenpidon osoittamisen tavat, valtasuhteiden tarkastelu ja määrittäminen sekä omien rajojen asettaminen ja sen mahdollisuus ovat merkittävällä sijalla luottamuksen ja eettisen toiminnan rakentamisessa.

Esimerkiksi Feminist Culture House -kollektiivin studiovierailujen etiikkaa käsittelevä julkaisu ehdottaa hoivaavia ja vastuullisia tapoja, joita huomioida ennen ja jälkeen tapaamisten sekä niiden aikana.⁴⁶ Hoivaava kuraattori huomioi kohtaamisten erityisluontoisuutta sekä

⁴⁵ Millner & Soboslay 2023, 197–198.

⁴⁶ Feminist Culture House -kollektiivi 2023.

valmistautuu tapaamisiin tarkastelemalla ja käymällä taiteilijan kanssa läpi tapaamisten roolituksia ja tarkoitusta sekä odotuksia ja turvallisuutta.

4.3 Kontakti ja kosketus

Tammikuisessa metsässä termoskannun kukkahöyry nousee pitkin poskia sieraimiin ja vieläkin ylemmäs, teessä on kukkia viime kesältä. Nousemme kulkeaksemme polulla, mutta astumme syrjään, kun puuterilumessa tuoksuu jokin kiehtova. Uppoan reiden puoliväliin saakka, Lailalla hanki ulottuu kainaloihin. Jos eteneminen oli pimeyden vuoksi hidasta jo alkujaan, nyt se on vielä verkkaisempaa, unenomaista.

Pysyäkseen pystyssä on käytettävä kaikkia raajoja, hapuiltava tukea välillä myös käsien kautta, jotka nekin hangen pintaa koskiessaan painuvat upoksiin. Ei tarvitse pysyä pystyssä: Lumen kannattelemana ja upottamana ojennun kohti liikettä ja asentoja, jotka tuntuvat hoivaavilta. Hanki tulee ja menee suuhun ja syvemmälle. Veri, vesi virtaa nopeammin, kun ruumiinosat liikkuvat; liike tuntuu solutasoisena ilona ja helpottaa selässä ja alavatsassa tuntuvaa kipua.

Tukeudun tuttuun mäntyyn, halaan sitä, kuiskaan vähän. Hengitän sisään rungon itiöpölyä, ulos hiilidioksidia. Kontaktin ymmärtäminen kosketuksena voimistaa tunnetta elämänmuotojen välisistä yhteyksistä sekä sumentaa itsen ja toisen välistä tiukkaa rajaa. Feministisen ja tietoisuutta lisäävän kuratoriaalisen toiminnan kautta on mahdollista laajentaa ymmärrystä kuratoriaalisen työskentelyn merkityksestä elämälle ja sen monimuotoisuudelle sekä keskittyä eettiseen olemiseen, ajattelemiseen ja hoivan yhdistämiseen.

Krasny kuvaa tätä liikeeksi kohti planetaarista etiikkaa, jolla hän tarkoittaa kaikkea, mitä teemme elääksemme haavoittuneen planeetan kanssa ja jossa ymmärrys hoivasta perustuu sille, että olemassaolo mahdollistuu ainoastaan keskinäisten kytkösten ansiosta⁴⁷. “Ajattelemme, siksi välitämme ja hoivaamme; välitämme ja hoivaamme, siksi ajattemme; ajattelemme hoivatessamme, hoivaamme ajattellessamme ja siksi olemme”⁴⁸

⁴⁷ Krasny 2023, 143.

⁴⁸ Krasny 2023, 149.

Muistan lapsuudessa siankärsämöllä sitomiani haavoja, rintamaidon hoivaamia naarmuja vauvani iholla, hoivasta haavautuneissa rinnanpäissä kukkia, jotka kevätsateiden myötä laskevat siemenensä valkealle hangelle, joka sulaessaan pitää maidon tavoin siankärsämön hengissä ja liikkeellä.

5 Johtopäätökset, tiivistymät, hajaantumät

Tutkielmassani halusin tarkastella paikkaansitoutuvan somaattisen tutkimisen ja virittymisen vaikutuksia omaan muotoutumassa olevaan kuratoriaaliseen praktiikkaani. Kysyin, kuinka verkkaista paikkaan virittäytyvää ja sitoutuvaa, aistivoimaista ja luokseoppivaa ruumiillista tietoa voisi soveltaa ja toteuttaa hoivasitoutuneeseessa ja sensitiivisessä kuratoriaalisessa toiminnassa taiteen kentällä. Tavoitteenani oli avautua enemmän-kuin-inhimillisen tiedon mahdollisuuksille sekä vahvistaa ja juurruttaa konkreettisia kohtaamisen, kanssaolemisen ja kuuntelemisen menetelmiä osaksi omaa praktiikkaani.

5.1 Sanallistamisen vaikeudesta

Kohtaamisissa kontrollin, hyödyntämisen ja jatkuvan sanallistamisen sijaan pyrin asettumaan, hakeutumaan ja oppimaan luokse kunnioittavasti: lähestymään, lähentymään muun kuin puhutun kielen kautta. Ymmärsin syvemmin, kuinka kuratoriaalisessa työskentelyssä sanallistaminen ja kuvailu sisältävät aina moniulotteisia, usein eri tavoin koettuja, päällekkäisiä merkityksiä, valta-asetelmia sekä potentiaalinen vääriymmärryksiin.

Enemmän-kuin-inhimillisten elämänmuotojen toimijuuden ja yhteenkietoutumisten eettinen esiintuominen, kontekstualisointi ja artikuloiminen on haastavaa (myös yleisöille), sillä merkityksiä väistämättä hukkuu sanallistamisen prosesseissa, kielelliset ilmaisut voivat jäädä epäselviksi tai niistä tulee liian tulkinnallisia. Tutkielmaproessin sanallistaminen oli usein haasteellista ja ristiriitaista pohtiessa sitä, miten puhun kukista ja muista enemmän-kuin-inhimillisistä toimijoista sekä millaista tarinaa luon tai pidän yllä.

Huomasin, että siinä, missä ruumiilliset kuvitelmat eivät koskaan ole aineettomia, ruumiillisuuden uudelleenajattelu vaatii asetelman, joka ei ole ainoastaan metaforinen ja abstrakti. Ihmisen luoma logiikka usein irrottaa esimerkiksi kukan sen monimutkaisesta olemassaolosta typistäen sen toimijuutta ja logiikkaa olettaen, että se olisi jotakin mekaanisesti purettavaa, nimettävää, luokiteltavaa ja uudelleenkoottavaa. Sorrun tutkielmassani varmasti myös metaforiseen puheeseen. Tutkielma-aiheen valinnalla halusin kuitenkin osoittaa kunnioitusta minulle (ja toisaalta minussa silti jatkuvasti olevaan) vieraita tietämisen ja

olemassaolon tapoja kohtaan ja kirjoittajan valta-asemaa käyttämällä tuoda merkitykselliseksi kokemiani asioita esiin ja yhteiseen tarkasteluun.

Tietenkään en millään tarkkuudella tai varmuudella ilmaista, missä määrin Laila, kukat ja tutkimusympäristöni vedelliset kehot opettivat minua tai mitä ehkä tarjosin heille tämän prosessin aikana, mutten tietenkään ja onneksi voi myöskään sulkea pois sitä mahdollisuutta, että iso osa tästä tekstistä on kanssakulkijoideni tuottamaa.

5.2 Luoksepalaamisen muistamisen tärkeydestä

Tutkielmaprosessin edetessä tiedon- ja merkitysten luomisen relationaalisuus, kineettisyys ja monisuuntaisuuden huomaaminen ja muistamisen, muistuttamisen olennaisuus korostuivat. Muistuttaminen tapahtuu valinnassa kiinnittyä käsillä olevaan hetkeen. Se on tietoisuuden palauttamista läsnäolon, tapahtuvan äärelle asettumisen tärkeyteen; en voi koskaan täysin ymmärtää ja hallita sitä, mitä tapahtui, tapahtuu ja tulee tapahtumaan.

Kolmen kuukauden aikana merkitykselliseksi muodostui kokemus siitä, että voin ruumiini ja aistieni kautta virittäytyä tarkastelemaan paitsi aiemmin oppimaani ja omaksumaani, myös avautumaan uudelle tai vielä ehkä vieraille sekä olemaan yhdessä kokeilevilla tavoilla eettistä, hoivaavaa ja refleksiivistä ammatillista otetta rakentaessani.

Koska sama tila tai esimerkiksi teos aiheuttavat erilaisia monensuuntaisia reaktioita, kohtaamisia ja yllätyksiä, kuratoriaalinen luokseoppiminen on myös sitoutumista jäädä seuraamaan ja tarjota mahdollisuuksia jakaa koettua. Konstellaatioiden ja etenkin niiden välisyyksien avulla on mahdollista tehdä tilaa kokemuksille, tuntemuksille sekä mielikuvitukselle. Ne voivat toimia myös kutsuina kuvitella toisin.

5.3 Tiivistymiä

Tutkielmaprosessini myötä esitän, että somaattisen ja luokseoppivan harjoittelun kautta on mahdollista harjoittaa työskentelyä, jossa huomaamisen, huomaavaisuuden ja hoivan kautta

tapahtuva kuratoriaalinen toiminta voi – esimerkiksi konstellaatioiden välitiloja avaamalla – muodostaa kysymyksiä kulttuurin ja olettamusten kautta opituista merkityksistä, luoda uusia merkitysten välisyyksiä sekä muuttaa opittujen merkitysten ymmärtämistä.

Paikkaan sitoutuminen ja sinne palaaminen sekä somaattisten harjoitusten tekeminen opettivat minua virittymään herkemmin ja hoivaavalla tavalla huomioimaan sekä ruumiini sisä- että ulkopuolella tapahtuvaa sekä oppimaan kiintymään paikkaan, pysähtymään tapahtuvan äärelle ja huomaamaan elämän liikettä ja muutoksia. Prosessin myötä aloin hahmottaa enenevässä määrin paikkaan sitoutumisen liikkeeseen sitoutumisena. Paikkaan tutustumalla opin havainnoimaan ja huomaamaan pienieleistäkin liikettä ja muutosta. Jään pohtimaan, kuinka pienieleisyyttä ja (paikan) läheisyyttä voisi paremmin huomioida kuratoriaalisissa prosesseissa. Suuret oivallukset, suurenmoiset näyttelyt tai suurien teemojen esiin tuominen eivät useinkaan vaadi matkaa toiselle puolelle maailmaa tai materiaalia kaukaa, vaan seikkailua kotipihalla.

Tutkielma toimii alkusysäyksenä pidemmälle tutkimukselle luokseoppivan kuratoriaalisen virittäytymisen ja työskentelyn parissa. Minua kiehtoo jatkaa tutkimustani tarkastelemalla sitä, miten luoda hoivaavalla sekä monilajista kollektiivisuutta kunnioittavalla tavalla konstellaatioita ääneenlausumattomien, kirjoittamattomien ja ennenkuulumattomien tarinoiden välille; millaisia kuvioita yhdessä rakennetusta alkaa piirtyä ja miten voidaan kohdella niitä välitiloja, jotka muodostuvat konstellaatioiden välille?

Aamujen valostuttua huomasin samaan aikaan iloitsevani lisääntyneestä valosta ja kaipaavani Lailan, kedon ja pimeyden kanssa jaettuja hetkiä. Tutkielmaprosessini kautta ymmärsin, että kokonaisvaltainen ruumiillinen heittäytyminen ja tunnustelu sekä läsnäoloon sitoutuminen tukevat tiedon integroitumista osaksi ruumistani ja ajatteluani kannattelevasti ja pysyvästi.

Koen, että ajattelemisella koskettamisen ja hoivan kanssa on potentiaalia herättää yhteyden tunnetta suhteessa erilaisiin toimijuuksiin, minkä avulla abstrakteja käsitteitä, etäisyyttä ja eristämistä vaativaa tiedontuottamista sekä erilaisia dikotomisia malleja on mahdollista huomata, problematisoida ja siten myös hoivata. Ymmärrän luokseoppivan kuratoriaalisen virittäytymisen aktiivisena ja sitoutuvana valintana työskennellä haavoittuneen planeetan kanssa.

Lähteet

- Bailer, Sascia. 2023. Care for Caregivers Curating Against the Care Crisis. Teoksessa *Curating with Care*. Toim. Krasny, Elke & Lara Perry 2023. Routledge research in art museums and exhibitions. New York: Routledge. 183–196.
- Buurman, Nanne. 2016. “Angels in the White Cube? Rhetorics of Curatorial Innocence at Documenta (13).” *OnCurating Journal* 29: 146–160.
- Barad, Karen. 2007. Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning. Durham and London: Duke University Press.
- Choffnes, Dan. 2016. Concepts of Ethnomedicine. Teoksessa *Vegetal Entwinements in Philosophy and Art. A Reader*. Toim. Giovanni Aloï & Michael Marder. USA: Massachusetts Institute of Technology.
- Colombetti, Giovanna 2014. The Feeling Body. Cambridge, MA: MIT Press.
- Feminist Culture House -kollektiivi. Studio Visit Ethics. <https://feministculturehouse.org/wp-content/uploads/2023/02/fch-svp-web.pdf>. Haettu 3.12.2023.
- Gerrard, Jessika., Rudolph, Sophie., & Sriprakash, Arathi. 2017. The politics of postqualitative inquiry: History and power. *Qualitative Inquiry*, 23(5), 384–394. <https://doi.org/10.1177/1077800416672694>. Haettu 17.3.2024.
- Guttorm, Hanna, Hohti, Riikka, & Paakkari, Antti. 2015. ‘Do the next thing’: An interview with Elizabeth Adams St. Pierre on post-qualitative methodology. *Reconceptualizing Educational Research Methodology*, 6(1), 15–22. <https://doi.org/10.7577/rem.1421>. Haettu 17.3.2024.
- Haraway, Donna. 2008. When Species Meet. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, Donna. 1991. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. Teoksessa *Simians, Cyborgs, and Women*. New York: Routledge. 183–201.
- Kirkkopelto, Esa. 2015. The Ethics of Gastropods. An analysis of a Trans-human Practice. <https://www.eurozine.com/the-ethics-of-gastropods/>. Haettu 10.3.2023.
- Krasny, Elke. 2023. Care, Thought, Being Curating With a Wounded Planet. Teoksessa *Curating with Care*. Toim. Elke Krasny & Lara Perry. Routledge research in art museums and exhibitions. New York: Routledge. 141–150.
- Krasny, Elke & Perry, Lara. 2023. Introduction. Teoksessa *Curating with Care*. Toim. Elke Krasny & Lara Perry. Routledge: Routledge research in art museums and exhibitions. 1–10.
- Leigh, Jennifer & Brown, Nicole. 2021. Embodied Inquiry. Research Methods. Bloomsbury Academic.
- Lipponen, Sanna. 2024. Näyttelyarvio: Koti voi merkitä monia asioita, mutta yksi teos kaikkien pitäisi nähdä. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010246976.html>. Haettu 1.3.2024.
- LeGuin, K. Ursula. 2004. The Wave in the Mind. Talks and Essays on the Writer, the Reader and the Imagination. Colorado: Shambhala Publications.

- Lehmuskallio, Eija. 2021. Siankärsämö. <https://lehti.luontoportti.fi/fi/artikkelit/siankarsamo>. Haettu 12.12.2023.
- Marder, Michael. 2013. Introduction to Plant-thinking. Teoksessa *Vegetal Entwinements in Philosophy and Art. A reader*. Toim. Giovanni Aloï ja Michael Marder. 2023. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology. 173–185.
- Martinon, Jean-Paul. 2020. *Curating As Ethics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Martinon, Jean-Paul & Rogoff, Irit. 2013. Preface. Teoksessa *The Curatorial. A Philosophy of Curating*. Toim. Jean-Paul Martinon. London: Bloomsbury, viii–xi.
- Millner, Jacqueline & Soboslay, Zsuzsanna. 2023. Cultivating Care Ethics and the Minor Gesture in Curatorial. Teoksessa *Curating with Care*. Toim. Krasny, Elke & Lara Perry. Routledge research in art museums and exhibitions. New York: Routledge. 197–208.
- Neimanis, Astrida. 2017. *Bodies of Water. Posthuman Feminist Phenomenology*. London: Bloomsbury Academic.
- Nowotny, Stefan. 2013. The Curator Crosses the River: A Fabulation. Teoksessa *The Curatorial: A Philosophy of Curating*. Toim. Jean-Paul Martinon. London: Bloomsbury. 59–64.
- Pallasmaa, Juhani. 2016. *Ihon silmät - arkkitehtuuri ja aistit*. Suomentanut Kirsi Heininen-Blomstedt. Norderstedt: ntaamo.
- Pesenti, Allegra. 2016. A Weed is a Plant Out of Place. Teoksessa *Vegetal Entwinements in Philosophy and Art. A reader*. Toim. Giovanni Aloï ja Michael Marder. 2023. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology. 61–72.
- Piippo, Sinikka. 2019. *Kasvien maaginen maailma*. Suomi: Tammi.
- Pirjo Honkasalo. Pirjo Honkasalo, elokuvaohjaaja*. 2012. Toimittaja Kati Sinisalo. Ohjaus Laura Joutsu ja Juha Suomalainen. Suomi: Yle Kulttuuri.
- Puig de la Bellacasa, Maria. 2017. *Matters of Care. Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. Minneapolis: University Of Minnesota Press.
- Richter, Dorothee. 2013. “Artists and Curators as Authors – Competition, Collaborators, or Team-Workers?” *OnCurating Journal* 19. 43–57.
- Rogoff, Irit. 2008. Turning. Issue #00. 10/08. *E-Flux Journal*. https://editor.e-flux-systems.com/files/68470_e-flux-journal-turning.pdf. Haettu 24.2.2024.
- Rousell, David. 2019. Inhuman forms of life: On art as a problem for post-qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 32(7), 887–908. <https://doi.org/10.1080/09518398.2019.1609123>. Haettu 17.3.2024.
- Sternfeld, Nora. 2016. Learning Unlearning. *CuMMA PAPERS #20*. Helsinki: Department of Art, Aalto University. <https://cummastudies.files.wordpress.com/2016/09/cumma-papers-20.pdf>. Haettu 24.2.2024.

Taustakirjallisuus:

Hartley, Linda. 1995. *Wisdom of the Body Moving. An Introduction to Body-Mind Centering.* Berkeley, California: North Atlantic Books.

Oliveros, Pauline. 2005. *Deep Listening. A Composer's Sound Practice.* Bloomington: Deep Listening Publications.

Piippo, Sinikka. 2019. *Kasvien maaginen maailma.* Suomi: Tammi.

Wall Kimmerer, Robin. 2013. *Braiding Sweetgrass. Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge and the Teachings of Plants.* UK: Penguin Books.